

Кошель А. П.

ORCID 0000-0001-9343-7807

Кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: anna6996@ukr.net

Кошель В. М.

ORCID 0000-0001-7547-2879

Кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: 0666078677@ukr.net

Міненко А. О.

ORCID 0000-0002-4145-4039

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: antonina_tok@ukr.net

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ЯК НЕОБХІДНИЙ КОМПОНЕНТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ

У статті розкрито особливості розвитку «hard skills» (тверді навички), «soft skills» (м'які навички) та digital skills (цифрові навички) в процесі формування професійної компетентності майбутнього вихователя дітей дошкільного віку як важливого компонента працевлаштування в закладах дошкільної освіти.

Метою публікації є визначення й теоретичне обґрунтування понятійних засад процесу розвитку «hard skills» (тверді навички), «soft skills» (м'які навички) та digital skills (цифрові навички) в контексті формування професійної компетентності майбутнього вихователя дітей дошкільного віку як важливого фактору подальшого працевлаштування в закладах дошкільної освіти.

Методологія дослідження полягає у визначенні понятійно-категоріального апарату дослідження, обґрунтуванні теоретичних засад, дослідженні, аналізі та систематизації досвіду педагогів-практиків, публікації провідних науковців у друкованих періодичних виданнях та Internet-ресурсах.

Наукова новизна полягає в уточненні сутності ключових понять «hard skills» (тверді навички), «soft skills» (м'які навички), digital skills (цифрові навички) та «конкурентоспроможність на ринку праці» задля визначення понятійних засад підготовки майбутніх фахівців у сучасному освітньому процесі закладів вищої освіти.

У ході теоретичного аналізу наукової літератури було зроблені **висновки**, які містять ключові поняття статті. Hard skills – це обов'язкові складові педагогічної діяльності (професійних компетентностей) вихователя закладу дошкільної освіти, «soft skills» – група навичок, які дозволяють людині бути успішною незалежно від специфіки основної діяльності і забезпечують професійну мобільність. Вони включають вміння переконувати інших, презентувати себе і свої ідеї, працювати в команді, брати на себе відповідальність, бути гнучкою тощо та digital skills – навички, які пов'язані з переходом до цифрових технологій, що охопили майже всі сфери життя людини. Отже, ми визначасмо професійну підготовку майбутнього фахівця дошкільної освіти як об'єктивно існуючу сукупність «hard skills» (тверді навички), «soft skills» (м'які навички), digital skills (цифрові навички) випускника, які забезпечують його успішну професійну діяльність у конкурентному світі.

Ключові слова: дошкільна освіта, «hard skills» (тверді навички), «soft skills» (м'які навички), digital skills (цифрові навички), майбутні вихователи закладів дошкільної освіти.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування соціальної, політичної та економічної сфер суспільного життя пріоритетними напрямками розвитку системи вищої освіти є її модернізація і практична спрямованість, що супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці. Інтеграційні процеси, входження Української держави в європейський та світовий освітній простір зумовлюють потребу вдосконалення підготовки фахівців, здатних ефективно здійснювати професійну діяльність на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, тобто формування в останніх професійної компетентності [3].

Майбутній вихователь дітей дошкільного віку в сучасному суспільстві має володіти не лише вузько професійними навичками (Hard skills), але й навичками (Soft skills), які забезпечують: ефективність роботи у команді, налагоджування комунікацій, здатність приймати рішення у різних ситуаціях, вирішувати конфлікти, самоактуалізацію, конкурентноспроможність саморозвиток тощо.

Очевидною є необхідність і важливість виховання молоді компетентними спеціалістами, адже від особистості майбутнього вихователя дітей дошкільного віку, його ерудиції, культури залежить успішне розв'язання освітніх завдань майбутнього покоління.

Актуальність роботи. Якість підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є поняттям складним. Безперечно ключове поняття нашого дослідження традиційно пов'язується із змістом освітнього процесу, який базується на формуванні «hard skills» (тверді навички), «soft skills» (м'які навички) та digital skills (цифрові навички) в процесі професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку як важливого чинника подальшого працевлаштування в закладах дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що сьогодні сформувався декілька напрямів щодо набуття фахівцями Hard skills «тверді», «м'які» Soft skills та відносно новий – цифрові (digital skills).

Перший спрямований на дослідження Hard skills як обов'язкової складової педагогічної діяльності (професійних компетентностей) вихователя закладу дошкільної освіти (ЗДО) і відображено у дослідженнях Л. Артемової, Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Денисенко, Л. Загородньої, О. Кононко, Н. Лисенко, Т. Поніманської, К. Крутій, І. Луценко, Д. Равена, Л. Савенкової, О. Семенов Л. Чулкової та ін. Виокремлюючи психолого-педагогічні аспекти цієї проблеми, вчені І. Бех, Є. Єгорова, наголошують на важливості повноцінного гуманістично-орієнтованого педагогічного спілкування, наявність потреби у комунікативній взаємодії фахівця.

Другий спрямований на дослідження розвитку «soft skills», групи навичок, які дозволяють людині бути успішною незалежно від специфіки основної діяльності і забезпечують професійну мобільність. Вони включають вміння переконувати інших, презентувати себе і свої ідеї, працювати в команді, брати на себе відповідальність, бути гнучкою тощо. Фактично мова йде про особистісні, комунікативні та управлінські компетентності, які досліджували О. Воєділова, Л. Іванова, О. Скорнякова, Н. Длугунович, К. Коваль, А. Тютюнник, В. Шипілов, Ф. Ахмед (F. Ahmed), Л. Цапретц (L. Capretz), Ц. Скаффіді (C. Scaffidi), Б. Счулз (B. Schulz) та ін.

І третій напрям, який виник у зв'язку з тотальною комп'ютеризацією і переходом до цифрових технологій, що охопили майже всі сфери життя людини – цифрові (digital skills).

Проте цілісного дослідження процесу формування професійної компетентності вихователя дітей дошкільного віку в Україні здійснено не було.

Метою публікації є визначення й теоретичне обґрунтування понятійних засад процесу розвитку «hard skills» (тверді навички), «soft skills» (м'які навички) та digital skills (цифрові навички) в контексті формування професійної компетентності майбутнього вихователя дітей дошкільного віку як важливого фактору подальшого працевлаштування в закладах дошкільної освіти.

Методологія дослідження: визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, обґрунтування теоретичних засад, дослідження, аналіз і систематизація досвіду педагогів-практиків, публікації провідних науковців у друківаних періодичних виданнях та Internet-ресурсах.

Наукова новизна полягає в уточненні сутності ключових понять «hard skills» (тверді навички), «soft skills» (м'які навички), digital skills (цифрові навички) та «конкурентноспроможність на ринку праці» задля визначення понятійних засад підготовки майбутніх фахівців у сучасному освітньому процесі закладів вищої освіти.

Результати дослідження. Глобалізаційні процеси в сучасному світі зумовлюють інтеграцію національної освіти у світовий освітній простір. В результаті відбувається розвиток нових тенденцій в освіті, створення сучасних освітніх технологій пошуку альтернативних форм освіти, інноваційної стратегії навчання й виховання, в соціокультурному, індивідуальному і творчому контексті. Поступово відбуваються фундаментальні зміни пріоритетних напрямів освіти і трансформація до антропоцентричної, гуманістичної моделі, що інтегрується в нову освітню парадигму на основі екстенсифікації інноваційних методів навчання, оновлення форм та методів керування освітніми процесами [2].

Існуюча довгі роки парадигма освіти «ЗУН» (знання, уміння, навички) включає в себе визначення номенклатури, ієрархії знань, умінь і навичок, методик їхнього формування, контролю й оцінювання. Ця парадигма дотепер визнається традиційною в результаті стандартизації освіти значною частиною педагогічного співтовариства. У новітній освітній парадигмі мають перш за все домінувати антрополого-гуманістичний принцип, ідеї цінності індивідуума і загальнолюдських ціннісних імперативів. Для того, щоб національна освіта могла інтегруватися у глобальну освіту, необхідно опікуватися не тільки

поліпшенням матеріального стану, забезпеченням життя на потрібному рівні, але й духовним розвитком людини, завданням формування ціннісного світу особистості, синектикою емоцій, почуттів і мислення [1].

Перехід розвинутих країн до суспільства постіндустріального типу, зумовили системні нововведення в системах їхньої освіти, а вимоги до набутих у ЗВО знань, умінь і навичок суттєво модифікувалися. Навички користування комп'ютерними технологіями і обладнанням, а також знання іноземних мов поступово трансформуються у розряд традиційних. Вирішальними стають: фахові навички; навички самоосвіти протягом усього життя; системність і стратегічність мислення в умовах широкого розповсюдження глобалізаційних процесів, вміння працювати із зарубіжними партнерами тощо.

Випускники ЗВО не завжди відповідають зазначеним тенденціям – перш за все через стан сучасного суспільства, який є ще дуже далеким від пост-індустріального, та через відносно короткий термін фундаментальних реформ вітчизняної системи освіти.

Одним із стримуючих факторів на шляху формування нової освітньої ідеї відіграє значна частина самих студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», деяким з яких притаманні негативні особистісні якості, як лінь, небажання навчатися додатково/самостійно, бажання витратити велику кількість вільного часу на розваги тощо.

З іншого боку, не можна не відмітити досить високий рівень розуміння майбутніми вихователями ЗДО тих якостей, якими належить оволодіти під час навчання у ЗВО [2].

Проте, в більшості ЗВО оновлення та приведення теоретичної підготовки у відповідність до сучасних вимог ринку праці та оновлення матеріальної-технічної бази відбувається не достатньо з низки об'єктивних та суб'єктивних причин. Разом з тим, навчання студентів має відбуватися з урахуванням не лише фундаментальних компетенцій їхнього професіоналізму, але й «м'яких» навичок, необхідних для студентів зокрема.

За результатами міжнародного дослідження, яке провела Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) разом з найбільшим центром тестування в США Educational Testing Service (ETS) було встановлено, які навички будуть актуальними для фахівців у наступному десятилітті. Серед них: комплексне вирішення проблем; критичне мислення; координація з іншими; емоційний інтелект; вміння приймати рішення; гнучкість та інші. Починаючи з 2016 року тест вже використовує Міністерство освіти і науки Естонії для оцінки цифрових навичок педагогів. Таким чином здійснюється проміжний моніторинг досягнення цілей стратегії навчання протягом усього життя. У зв'язку з цим, є висока ймовірність того, що інтеграційні процеси пов'язані з входженням системи освіти України в Європейський освітній простір сприятимуть впровадженні адаптованого варіанту даного тестування в систему освіти України [2].

Якщо проаналізувати вище зазначене, то ми бачимо, що це – не *hard skills*, а *soft skills* – м'які навички, навички міжособистісної комунікації, те, чому в українській дошкільній, шкільній, професійній педагогічній освіті увага майже не приділяється. Це компетентності, які користуються попитом зараз і будуть актуальними в майбутньому. Якщо людина ними володіє, то вона завжди буде самодостатньою. Саме на це і спрямовані зусилля тих, хто ініціює реформу дошкільної та шкільної освіти.

Сучасна реформа дошкільної та початкової освіти за концепцією «Нової української школи» і прийнятті Стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» (2019) та оновленій редакції Базового компоненту дошкільної освіти в Україні (2021) фокусують увагу на основний результат освітнього процесу – компетентність, яка є динамічною комбінацією знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особистості успішно провадити професійну та/або подальшу освітню діяльність [2].

Очевидно, що формувати в дітей дошкільного віку та учнів ключові компетентності, мають педагоги, в яких на належному рівні сформована власна професійна педагогічна компетентність. І тут виникає питання щодо змісту складових такої компетентності: акцент на які навички потрібно робити в процесі фахової підготовки майбутнього вихователя ЗДО або вчителя початкових класів та його подальшого професійного розвитку [5].

Поки ми можемо з упевненістю констатувати, що педагогічні ЗВО переважно спрямовані на «озброєння» випускників теоретичними знаннями та на формування навичок, безпосередньо пов'язаних із професійною сферою, тобто на *hard skills*. Комунікативні уміння, відповідальність, ініціативність, творчість, навички командної роботи, управління проектами, взаємодії на різних рівнях ієрархії, тобто *soft skills*, часто не розвиваються або розвиваються лише частково в контексті навчання *hard skills*. Тому вихователю-практику ЗДО доводиться формувати їх постфактум, хоча ці навички не менш важливі (а часом і більш значущі) для ефективної самореалізації особистості [4].

Часто «м'які» навички називають також універсальними або функціональними компетенціями, а факт володіння ними – функціональною грамотністю. ЮНЕСКО та Європейська комісія навіть встановили мінімальний рівень такої грамотності, необхідний кожному європейцю для того, щоб бути повноцінним членом суспільства й не бути «соціальним інвалідом», не кажучи вже про професійну самореалізацію [2, 163].

Останні дослідження ринку праці відображають помітну тенденцію значної зацікавленості працедавців до «*soft skills*» у випускників ЗВО. Більшість роботодавців вважають їх так само важливими, як і професійні знання та вміння. Професійні вміння та навички можуть втрачати свою актуальність, а

«soft skills» є актуальними завжди. В Україні поняття «soft skills» є відносно новим та недослідженим. Хоча, реагуючи на запити ринку праці, різні тренінгові агенції пропонують різноманітні програми, спрямовані на розвиток «soft skills» [2].

У більшості ЗВО не приділяють належної уваги розвитку в студентів їх «soft skills», проте навчальні плани перенавантажені навчальними дисциплінами професійної підготовки, які розвивають у студентів «hard skills», тобто «тверді» навички, пов'язані зі знанням фундаментальних та спеціальних дисциплін, спрямованих на виконання практичної діяльності тощо. Про те, як майбутньому вихователю дітей дошкільного віку взаємодіяти в колективі ЗДО з іншими вихователями, адміністрацією – майже не навчають, хоча ці навички дуже сильно впливають на ефективність роботи педагога. Це так звані «м'які» знання, що важко піддаються вербалізації, навички та досвід [2].

В контексті професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, А. Тютюнник поділяє їх на чотири групи: 1) особиста ефективність: уміння ставити та досягати поставлені цілі; управління часом; стресостійкість; почуття відповідальності; креативність; аналітичне мислення; проведення презентацій; 2) управлінські навички: вміння згуртувати групу; вміння сформувати команду; вміння сформувати систему комунікацій в команді; вміння мотивувати учасників команди; розвиток лідерських якостей; формальне та неформальне керівництво; 3) комунікативні навички: вміння працювати в групі; вміння здійснювати ефективну комунікацію; міжособистісне спілкування; розв'язання конфліктних ситуацій; проведення переговорів; вміння переконувати; 4) стратегічні навички: стратегічне планування; вирішення стратегічних завдань; вміння делегувати повноваження [6].

Висновки. В розрізі фундаментальної зміни освітньої парадигми сучасної освіти до майбутніх вихователів ЗДО висуваються нові вимоги до рівня знань, диверсифікуються кар'єрні можливості зростає потреба в досконалому володінні «м'якими» навичками. Розвиток та напрацювання «soft skills» для студентів – об'єктивна вимога сучасного ринку праці. Гаранті спеціальностей мають реагувати на ці запити, а в контексті автономії університетів у частині формування освітніх програм необхідно проявляти ініціативу і творчий підхід та запроваджувати відповідні зміни хоча б на рівні вибіркових дисциплін з метою системного розвитку всього спектру «м'яких» навичок у майбутніх вихователів ЗДО в процесі професійної підготовки.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів даної проблеми. До перспективних напрямків дослідження зазначеної проблематики маємо віднести питання, пов'язані з аналізом змісту, форм, методів та технологій розвитку Soft skills в процесі підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до професійної діяльності в умовах ЗДО.

References

1. Бойчук Ю. Д. Антрополого-гуманістичний підхід до еколого-валеологічної підготовки студентів педагогічних університетів. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2007. Вип. 35. С. 12–20.
Boichuk, Yu. D. (2007). Antropoloho-humanistychnyi pidkhdid do ekoloho-valeolohichnoi pidhotovky studentiv pedahohichnykh universytetiv [The anthropological-humanistic approach to ecological-valeological training of students of pedagogical universities]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu – Humanization of educational process*. Issue 35, 12–20.
2. Коваль К. О. Розвиток «Soft Skills» у студентів один з важливих чинників працевлаштування [Електронний ресурс]. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. URL : <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/vis-nyk/article/view/827> (дата звернення: 23.01.2021).
Koval, K. O. (2015). Rozvytok «Soft Skills» u studentiv-odyn z vazhlyvykh chynnykiv pratsevlashtuvannia [The development of «Soft Skills» for students is one of the important factors of employment]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu – Bulletin of Vinnytsia Polytechnic Institute*. 2015. Retrieved from : <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/vis-nyk/article/view/827>.
3. Кошель В. М., Колянова В. А., Овчиннікова Н. В., Тополь Е. В. Формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку. *Український психолого-педагогічний збірник: науковий журнал*. Львів, 2017. № 12 (12). С. 42–46.
Koshel, V. M., Kolianova, V. A., Ovchynnikova, N. V., Topol E. V. (2017). Formuvannia zdoroviazberezhuvalnoi kompetentnosti v ditei doshkilnoho viku [Formation of health competence in preschool children] *Ukrainskyi psykholoho-pedahohichnyi zbirnyk: naukovyi zhurnal – Ukrainian psychological and pedagogical collection: scientific journal*. Lviv, 2017, № 12(12), 42–46 [in Ukrainian].
4. Кошель А. П. Формування культури здоров'я майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка. Глухів, 2015. 20 с.
Koshel A. P. (2015). Formuvannia kultury zdorovia maibutnoho vykhovatel'ia doshkilnoho navchalnoho zakladu u protsesi profesiinoy pidhotovky [Formation of the culture of health of the future educator of the preschool educational institution in the process of professional training]. *Candidate's thesis*. Hlukhiv, Ukraine [in Ukrainian].
5. Міненко А. О. Професійний саморозвиток майбутнього вчителя початкової школи : теорія і практика: монографія. Київ: СПД Нестроевий А. І., 2015. 414 с.
Minenok, A. O. (2015). Profesiiniyi samorozvytok maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly: teoriia i praktyka: monohrafiia [Professional self-development of a future elementary school teacher: theory and practice]: monohrafiia. Kyiv, Ukraine: SPD Nestroevyi A. I. [in Ukrainian].

6. Тютюнник А. В. Використання хмарних технологій та soft skills в освітній діяльності студентів та викладачів [Електронний ресурс]. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2015. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/oee-emu_2015_1_15 (дата звернення 22.01.2021).
 Tiutiunnyk, A. V. (2015). Vykorystannia khmarnykh tekhnolohii ta soft skills v osvitnii diialnosti studentiv ta vykladachiv [The use of cloud technologies and soft skills in the educational activities of students and teachers]. Vidkryte osvitnie e-seredovyshe suchasnoho universytetu – Open educational e-environment of a modern university. 2015. Retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/oee-emu_2015_1_15/

Koshel A.

ORCID 0000-0001-9343-7807

PhD in Pedagogic sciences,
 Senior Lecturer at the Department of preschool and primary education,
 T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: anna6996@ukr.net

Koshel V.

ORCID 0000-0001-7547-2879

PhD in Pedagogic sciences,
 Senior Lecturer at the Department of preschool and primary education,
 T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: 0666078677@ukr.net

Minenok A.

ORCID 0000-0002-4145-4039

Doctor of Pedagogical Science, Professor,
 Professor of Preschool and Primary Education Department,
 T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: antonina_mok@ukr.net

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS IN THE FUTURE EDUCATORS AS A NECESSARY COMPONENT COMPETITIVENESS IN THE LABOR MARKET

The article reveals the features of the development of «hard skills», «soft skills» and digital skills in the process of forming the professional competence of the future educator of preschool children as an important component of employment in preschool education.

***The purpose of the publication** is to define and theoretically substantiate the conceptual foundations of the process of development of «hard skills», «soft skills» and digital skills in the context of forming the professional competence of future educators of preschool children as an important factor in further employment in preschool education institutions.*

***Research methodology** in certain concepts of the categorical apparatus of research, substantiation of theoretical principles, research, analysis and systematization of experience of pedagogical practitioners, publications of leading researchers in printed periodicals and Internet resources.*

***The scientific novelty** is to clarify the essence of the key concepts of «hard skills», «soft skills», digital skills (digital skills) and «competitiveness in the labor market» to determine the conceptual basis for training future professionals in modern educational process of higher education institutions.*

In the context of theoretical analysis of the scientific literature, conclusions were made that create key concepts of the article. Hard skills are mandatory components of pedagogical activity (professional competencies) of a preschool teacher, «soft skills» – are a group of skills that allow people to be successful regardless of the special basics of the main activity and provide professional mobility. They will include content to persuade others, present yourself and your ideas, work in teams, take responsibility, be flexible with other and digital skills – navigation, which provides a transition to digital technologies that cover almost all areas of human life. Thus, we define the professional training of the future specialist of preschool education as an objectively existing set of «hard skills», «soft skills», «digital skills» of graduates, which ensure its successful professional activity in a competitive world.

***Keywords:** preschool education, «hard skills», «soft skills», digital skills, future educators of preschool institutions.*

Стаття надійшла до редакції 29.01.2021

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор С. В. Грищенко